

Informace, kronika, recenze

■ ■ ■ z činnosti IFLA ■ ■ ■

Střednědobý program IFLA na léta 1998–2001

V roce 1998 vydala IFLA v Haagu *Střednědobý program 1998–2001* (Medium-Term Programme 1998–2001), jeden z nejdůležitějších dokumentů této mezinárodní knihovnické federace zaměřený na budoucnost, který zpracoval Výbor odborníků (Professional Board). Obsahuje rámcový plán činnosti celé organizace a programy pro všechny její články, tj. pro 5 klíčových programů (Core Programmes), 8 odborných oddělení (Divisions) a jejich sekce (Sections) a kulaté stoly (Round Tables). Publikace s těmito programy je k dispozici v Odboru knihovnictví NK ČR. S programem se lze seznámit rovněž prostřednictvím Internetu <<http://www.ifla.org>> nebo je možné využít IFLANET.

V intencích IFLA - umožnit co největší informovanost knihovníků o její činnosti - se nyní čtenáři mohou seznámit s překladem některých částí zmíněného dokumentu. Jde zejména o samostatné programy oblastí, které jsou pro IFLA obecně určující (5 klíčových programů) nebo se vztahují k přímé účasti NK ČR v této organizaci (Oddělení 1: Všeobecné vědecké knihovny, Sekce národních knihoven a Oddělení 4: Bibliografická registrace, Sekce bibliografie) anebo mají širší působnost (Oddělení 3: Knihovny pro širokou veřejnost, Sekce veřejných knihoven).

Střednědobé programy klíčových programů ¹⁾

Program rozvoje knihovnictví (Advancement of Librarianship Programme – ALP)

Zaměření

Posláním ALP je podporovat knihovnickou profesi, knihovnické instituce a knihovnické a informační služby v rozvojových zemích Afriky, Asie, Oceánie, Latinské Ameriky a karibské oblasti. Cílem střednědobého programu v oblastech specifických pro ALP je napomáhat celoživotnímu vzdělávání a odbornému výcviku, podpořit rozvoj knihovnických asociací, podněcovat zřizování a rozvíjení knihovnických a informačních služeb pro nejširší veřejnost včetně podpory gramotnosti a zavádění nové technologie do knihovnických služeb. ALP plní v IFLA také funkci katalyzátoru pro aktivity této organizace v zemích třetího světa.

Působnost ALP je rozsáhlá. Proto je pro plnění tohoto programu důležitá kooperace s příslušnými odbornými orgány IFLA i s regionálními a mezinárodními orga-

nizacemi. ALP plní své poslání prostřednictvím pečlivě naplánovaného programu různých činností založených na úzké spolupráci mezinárodního ústředí ALP, regionálních úřadů IFLA, oddělení regionálních aktivit IFLA s jeho třemi sekcemi a dalších partnerů. Tato spolupráce zahrnuje takové aktivity, jako je zajišťování finančních fondů, podněcování realizace stipendijních a návazných vzdělávacích programů, konferencí, seminářů a pracovních dílen, pilotních projektů, publikací a databází.

Programové cíle 1998–2001

1. Pomáhat při celoživotním vzdělávání a odborném výcviku.
2. Podporovat rozvoj knihovnických asociací.
3. Podněcovat rozvoj knihovnických a informačních služeb pro nejširší veřejnost včetně podpory programů gramotnosti.
4. Zavádět nové technologie do knihovnických služeb.
5. Působit jako katalyzátor v rámci IFLA.

Ochrana a konzervace (Preservation and Conservation – PAC)

Zaměření

Hlavním úkolem klíčového programu pro ochranu a konzervaci je zabezpečit, aby charakteristické knihovnické a archivní publikované i nepublikované materiály všech forem byly uchovány v dostupné podobě po co nejdelší dobu. Především má program PAC rozšířit informovanost, tj. seznamovat informační odborníky, odborníky zabývající se kulturním dědictvím, vlády a veřejnost s postavením, které uchovávání dokumentů zaujímá v řízení instituce. Program PAC se snaží s pomocí svých regionálních center podílet se na celosvětové síti. Tomu by měla na regionální i mezinárodní úrovni napomáhat spolupráce s dalšími odbornými organizacemi, institucemi a nevládními organizacemi a rovněž s odbornými skupinami IFLA, mezi nimi hlavně se sekcí uchovávání a konzervování dokumentů. Rychle se rozvíjející digitální technologie představují nové úkoly, které budou začleněny do programových činností. Hlavní strategie PAC zahrnují pořádání školicích aktivit, produkci a šíření informací, výzkum a účast na tvorbě nových standardů.

Programové cíle 1998–2001

1. Zvětšit informovanost vlád, knihovnických správních orgánů a zaměstnanců, uživatelů knihoven a odborníků působících v oblasti nosičů informací i informo-

vanost veřejnosti o problematice ochrany dokumentů s důrazem na klíčovou roli ochrany dokumentů při globálním řízení knihovních sbírek.

2. Rozvíjet politiku koordinovaných aktivit s regionálními centry PAC, strukturami IFLA (klíčovými programy, sekcemi, kulatými stoly), jejími orgány a institucemi nebo s nevládními organizacemi a informačními odborníky, kteří se zabývají uchováváním dokumentového kulturního dědictví.
3. Podněcovat vědecký výzkum o otázkách znehodnocování knihovnických dokumentů všech forem a o uplatňování vědy a techniky při ochraně dokumentů před poškozením, při péči o ně a při přeformátování informací. Propagovat tvorbu národních a mezinárodních standardů, zákonů a doporučení, které souvisejí s podporou produkce, ochrany a ošetřování knihovnických a archivních materiálů.
4. Seznamovat pracovníky knihoven s ochrannými postupy a podněcovat organizování praktických školicích programů.

Univerzální dostupnost publikací

(Universal Availability of Publications – UAP)

Zaměření

Výchozí koncepcí programu UAP je umožnit všem, kdo to potřebují, přístup ke zveřejněným dokumentům bez ohledu na jejich obsah nebo formu. Program myšlenku dostupnosti dokumentů podporuje prostřednictvím publikací, seminářů, konferencí a vzdělávacích akcí. V zásadě je UAP názorovým stanoviskem, které se konkretizuje zlepšováním způsobů vydávání a distribuování dokumentů a jejich poskytování knihovnami. Protože vhodnost každého mezinárodního systému závisí na jeho národních komponentech, je kladen důraz na rozvíjení dané myšlenky v každé zemi nebo skupině zemí za podpory vlád a mezinárodních organizací. Posláním UAP je maximalizovat dostupnost co možná největšího rozsahu publikovaných materiálů, a to bez ohledu na jejich obsah nebo formu. Pro jeho zaměření je charakteristické, že je velmi široké a zahrnuje všechny druhy knihovnických a informačních zprostředkovatelů jak ve veřejném, tak v soukromém sektoru. Jako článků informačního řetězce se program týká vydavatelů, distributorů (knihkupců, subskripčních agentů, databázových center, poskytovatelů internetových připojení a internetových uzlů, síťových dodavatelů), knihoven, informačních prostředků a individuálních uživatelů jejich služeb. Pokud jde o specificky knihovnické činnosti, program se zaměřuje zvláště na akvizici, růst a správu sbírek, autorská práva a další právní záležitosti, povinné výtisky, služby pro veřejnost, uchovávání a vyřazování dokumentů, meziknihovní výpůjční službu a dodávání dokumentů a na ochranu dokumentů.

Programové cíle 1998-2001

1. Zaujmout řídicí roli při sledování a řešení právních otázek ovlivňujících knihovnickou a informační prá-

ci, zejména v oblastech duševního vlastnictví, dostupnosti informací a obchodních překážek.

2. Aktivně se podílet na zkoumání problémů, kterým čelí uživatelé, knihovníci a vydavatelé v elektronickém prostředí.
3. Poskytovat informace o rozvoji knihovnických kooperativních programů a podporovat tento rozvoj s důrazem na pomoc rozvojovým zemím a regionům.
4. Zajišťovat dynamický program vydávání finančně nenáročných materiálů týkajících se všech aspektů programového zaměření.
5. Organizovat konference a zasedání na podporu koncepce UAP nebo se na nich podílet.
6. Zajišťovat účelné prostředky pro zlepšování celosvětové spolupráce knihoven, zejména pokud jde o dodávání dokumentů.
7. Stimulovat akce ke zlepšení dostupnosti publikovaných materiálů zrakově postiženým.
8. Prozkoumat etické otázky, před nimiž stojí celý informační řetězec v oblasti informační technologie.
9. Zajišťovat členům IFLA informační zdroje ke všem aspektům programových aktivit.

Univerzální bibliografická registrace

(Universal Bibliographic Control and International MARC – UBCIM)

Zaměření

Program UBCIM se týká především koordinace činností zaměřených na vývoj systémů a standardů pro bibliografickou registraci (kontrolu) na národní úrovni a na mezinárodní výměnu bibliografických údajů. Pro dosažení mezinárodní bibliografické registrace by měla každá národní bibliografická agentura zodpovídat za záznamy národní vydavatelské produkce v podobě, která odpovídá mezinárodním bibliografickým standardům a na jejímž základě lze tyto záznamy vzájemně vyměňovat s ostatními národními bibliografickými agenturami. Cílem programu je vytvářet a prosazovat standardy pro výměnu strojově čitelných údajů a počítat přitom i s vývojem probíhajícím v elektronickém a síťovém prostředí, bude-li to zapotřebí. Program se orientuje na všechny aktivity IFLA týkající se těchto záměrů a prostřednictvím své publikační činnosti šíří relevantní informace. Zaměřuje se zvláště na činnost Oddělení bibliografické registrace (Division of Bibliographic Control) a jeho sekci i na činnost Sekce informační technologie. Vztahuje se rovněž k souvisejícím aktivitám ostatních odborných oddělení a sekcí stejně jako dalších systémů, např. ISO TC46, ISBN a ISSN.

Programové cíle 1998-2001

1. Rozvíjet a podporovat bibliografické standardy a doporučení se zvláštním zřetelem k novým technologiím.
2. Podporovat vývoj registrace autorit na mezinárodní úrovni.
3. Propagovat a prosazovat formát UNIMARC prostřed-

nictvím skupiny odborníků a Stálého výboru pro UNIMARC.

4. Pokračovat v přijatém publikačním programu (odborný čtvrtletník a monografie) a šířit tak informace o standardech, zveřejňovat příspěvky z relevantních setkání.
5. Působit jako informační a dokumentační středisko (clearinghouse) poskytující informace o všech snahách IFLA, které se týkají bibliografické registrace.

Univerzální tok dat a telekomunikace

(Universal Dataflow and Telecommunications – UDT)

Zaměření

Klíčový program UDT zabezpečuje elektronické služby IFLANET jako těžiště podpory aktivit a výzkumu, které realizuje IFLA pro mezinárodní knihovnické společenství. Program bude pokračovat ve sledování a propagaci používání odpovídajících standardů a technologií a bude zkoumat relevantní otázky postupu při překonávání překážek pro elektronický přenos dat mezi knihovnami. Střednědobý program UDT vychází z úspěšného zavedení služeb IFLANET zahájeného v rámci střednědobého programu z let 1992-1997. Došlo k rekonstrukci programových aktivit podporujících IFLANET a tato aktualizace bude pokračovat. V rámci programu UDT trvá cíl analyzovat a propagovat informační technologie a standardy, které lze uplatňovat při rozvoji digitálních knihoven. Zpřístupňování síťových zdrojů, shromažďování informací, digitalizace a metadatové standardy zůstávají klíčovými oblastmi zájmu UDT. Cílem programu UDT je prosazovat efektivní využití nových technologií v knihovnách a podporovat projekty a programy IFLA, a to:

- poskytováním, rozvíjením a propagací elektronických služeb IFLANET,
- pomocí a podporou, jež UDT věnuje ostatním klíčovým programům, oddělením a sekcím IFLA při využívání elektronických služeb IFLANET a jiných vhodných technologií,
- propagací efektivního využívání digitálních technologií a rozvíjením profese „digitálních knihovníků“ prostřednictvím vzdělávání a odborného výcviku,
- poskytováním střediskových služeb pro analýzu, prosazování a využívání standardů, technologií a postupů, které lze specificky uplatňovat v knihovnictví. Na základě svého působení při zřizování síťových informačních služeb pro IFLA se program UDT zaměřuje na pomoc této knihovnické organizaci orientovat se ve složité oblasti nových technologií, standardů, postupů a problémů, které provázejí od počátku digitální knihovny.

Je třeba poznamenat, že program UDT se týká spíše technologií organizace a šíření dat jako takových, než tvorby a myšlenkového obsahu těchto dat, čímž se zabývají jiné klíčové programy a odborné skupiny. Podobně se zaměřuje více na technické, ekonomické a koncepční bariéry vzájemného počítačového propojování, na vytváření digitálních sbírek a služeb a na telekomunikace než na ekonomické a koncepční otázky související se samotnými daty.

Programové cíle 1998-2001

1. Rozšířit informovanost o elektronických zdrojích IFLANET prostřednictvím propagace a dalšího rozvoje služeb.
2. Podporovat rozvoj, zavádění a používání standardů a aplikací informační technologie, zejména těch, které se týkají Internetu a World Wide Web, a to všude tam, kde jsou relevantní pro rozvoj elektronických služeb a sbírek v knihovnách.
3. Sledovat mezinárodní a národní koncepce, které ovlivňují využívání informačních technologií v knihovnách a vznikající globální informační infrastrukturu.
4. Zvýšit informovanost knihovníků a odborníků ze souvisejících oborů o praktických a servisních výhodách elektronických přenosů a šíření informací.

Střednědobé programy sekcí a kulatých stolů²⁾

Oddělení všeobecných vědeckých knihoven

(Division of General Research Libraries)

Toto oddělení je ustaveno pro skupinu několika druhů knihoven, do níž společně patří národní knihovny, vysokoškolské knihovny, vědecké knihovny a knihovnické a odborné služby pro parlament. Jejich společným jmenovatelem pokud jde o odbornou činnost je, že tím či oním způsobem podporují a napomáhají bádání v mnoha vědních oblastech. Společné jsou jim rovněž obsáhlost a velikost sbírek a následné problémy při zpracování, uchování, ukládání a využívání rozsáhlých knihovních fondů a řízení organizačního celku.

Sekce národních knihoven

(Section of National Libraries)

Zaměření

Sekce národních knihoven se zabývá celou řadou funkcí těchto knihoven. Úzce také spolupracuje s Konferencí ředitelů národních knihoven (Conference of Directors of National Libraries - CDNL). V národním knihovnickém a informačním systému mají národní knihovny zvláštní povinnosti, určené často zákonem. Tyto povinnosti se v různých státech liší, ale obecně zahrnují: vytváření sbírek z povinných výtisků národní vydavatelské produkce (tištěné i elektronické), jejich katalogizování a uchování; zřizování centrálních služeb (např. referenční, bibliografické, uchování dokumentů, výpůjční) pro uživatele, a to jak služeb přímých, tak poskytovaných prostřednictvím jiných knihovnických a informačních středisek; uchování a propagaci národního kulturního dědictví; akvizici a alespoň reprezentativní shromažďování zahraničních publikací; podporu národní kulturní politiky; čelné místo při plnění národních programů gramotnosti. Národní knihovny často slouží jako národní fórum pro mezinárodní programy a projekty. Mají navazovat úzké vztahy s národními vládami, zabývat se vývojem národní informační politiky a dávat průchod názorům dalších profesních oblastí. Příležitostně také plní aktuální informační potřeby legislativy.

Cíle 1998-2001

1. Určit okruh a charakter úkolů národní knihovny za měnících se historických, politických, ekonomických, kulturních a dalších podmínek.
2. Sloužit jako fórum pro vzájemné sdílení zkušeností národních knihoven s praktickými problémy a pro poučení se z nich.
3. Podporovat výzkum v oblastech zájmu národních knihoven - jako je například akvizice, uchovávání a obsluha elektronických publikací - a vyměňovat si vzájemně názory a informace ve spolupráci s Konferencí ředitelů národních knihoven (CDNL).
4. Dále viz klíčové programy IFLA.

Oddělení knihoven pro širokou veřejnost (Division of Libraries Serving the General Public)

Oddělení je platformou pro sekce a kulaté stoly IFLA, které zahrnují jak knihovny pro širokou veřejnost, tak i (speciální) knihovny, jejichž služby jsou orientovány na specifické skupiny veřejnosti, jako jsou děti, jazykové minority, tělesně postižení, lidé v nemocnicích nebo ve věznicích. Oddělení prosazuje zlepšování knihovnických služeb a informací pro celou veřejnost a koordinuje aktivity svých sekcí, kulatých stolů a pracovních skupin. Podporuje využívání odpovídajících informačních a komunikačních technologií k zajišťování a rozvoji služeb pro veřejnost.

Oddělení se nadále podílí na podpoře, kterou IFLA poskytuje programům gramotnosti a propagaci četby prostřednictvím knihoven, a prosazuje zásadní ideu, že knihovny budou hrát stále důležitější úlohu v potírání negramotnosti po celém světě.

Sekce veřejných knihoven (Section of Public Libraries)

Zaměření

Sekce veřejných knihoven je aktivní mezinárodní platformou pro pomoc rozvoji veřejných knihoven, které slouží celé veřejnosti v kontextu informační společnosti a zajišťují svobodný a rovný přístup k informacím na místní úrovni.

Cíle 1998-2001

1. Prosazovat rovný přístup veřejnosti k informacím na místní úrovni a zabezpečit, aby veřejné knihovny působily jako součásti národní knihovnické sítě.
2. Propagovat a doporučovat působení veřejných knihoven při napomáhání celoživotnímu vzdělávání a podporovat informační a počítačovou gramotnost mezi uživateli veřejné knihovny.
3. Podporovat efektivní zavádění informačních technologií a multimédií do veřejných knihoven na různých stupních rozvoje, což zahrnuje i zvyšování dovednosti zaměstnanců a uživatelů tyto prostředky účinně zvládnout a využívat.

4. Prosazovat vývoj standardů veřejných knihoven, využívání kvalitního managementu a výkonových měřítek ve veřejných knihovnách, podněcovat výzkum modelů financování těchto knihoven, vytváření souborů komparativních statistik veřejných knihoven a jejich rozšiřování.
5. Podporovat odstraňování negramotnosti prostřednictvím využívání veřejných knihoven ve spojení s dalšími příslušnými orgány působícími v rámci IFLA i mimo něj.
6. Propagovat význam veřejné knihovny jako místa pro setkávání, komunikaci a výměnu názorů lidí a jako centra pro kulturní a rekreační aktivity v dané lokalitě.
7. Šířit informace o důsledcích autorskoprávních ustanovení pro světovou síť veřejných knihoven.
8. Pořádat, zejména v rozvojových zemích, semináře o službách a plánech veřejných knihoven a zaměřovat je na zlepšování finančního zajištění těchto knihoven v budoucnosti.

Oddělení bibliografické registrace (Division of Bibliographic Control)

Toto oddělení je zřízeno pro typicky knihovnické činnosti, zejména ty, které se týkají organizace sbírek a informací prostřednictvím tvorby a výměny bibliografických údajů. Sdružuje odborné skupiny zabývající se katalogizací, klasifikací a bibliografií. Oddělení úzce spolupracuje s klíčovým programem pro univerzální bibliografickou registraci (UBCIM).

Sekce bibliografie (Section on Bibliography)

Zaměření

Bibliografická sekce se primárně týká především obsahu, uspořádání, produkce, šíření a uchovávání bibliografických informací, zejména (ale ne výlučně) pokud se tyto informace vztahují k národním bibliografickým službám. Týká se také propagace významu bibliografie pro knihovníky všech typů knihoven (nejen pouze národních knihoven), pro vydavatele, distributory a obchodníky i pro cílové uživatele. Přestože si sekce plně uvědomuje veškeré technologické možnosti, je si zároveň vědoma, že tento technologický rozvoj není ještě v některých částech světa dosažitelný, a tak bude zaručovat, že její řešení nebudou záviset nezbytně jen na speciálních technologiích. Sekce za určitých okolností úzce souvisí nejen s dalšími sekcemi Oddělení bibliografické registrace a s programem UBCIM, ale také se Sekcí informační technologie a Sekcí národních knihoven.

Cíle 1998-2001

1. Podporovat produkci a zveřejňování bibliografických informací o všech druzích dokumentů včetně těch, které jsou publikovány elektronickými prostředky, ať už přenosnými nebo formou online.

2. Sledovat a prosazovat dobrou praxi v přípravě bibliografických informací za použití mezinárodních standardů a doporučení a přijímat vhodná opatření, pokud tyto standardy potřebují doplnit nebo modifikovat.
3. Podporovat spolupráci s knižním obchodem při přípravě bibliografických informací.
4. Sledovat a podporovat zveřejňování bibliografií v elektronické podobě, např. prostřednictvím Internetu.
5. Hledat nové selekční metody a uživatelská propojení a přijímat v tomto směru potřebná opatření.
6. Sledovat a prosazovat zařazování internetových informačních zdrojů do bibliografií.
7. Důležitost bibliografie propagovat v knihovnickém školství a při výuce informačních věd.
8. Poskytovat informace o práci sekce a stálého výboru.
9. Propagovat členství v sekci s důrazem na širší reprezentaci ve stálém výboru z geografického hlediska.

Poznámky:

- 1) Čes. překlad z: Medium-Term Programme 1998-2001.
- Hague : IFLA Headquarters, 1998, s. 9-14.
- 2) Viz tamtéž, s. 15-16, 22, 25-26, 29.

-S-

